

de mare era partea de implicare a autorului. Dar de la aceste fațete nebănuite ale scriitorului a avut de câștigat nu doar personalitatea lui, ci și opera în întregime.

Referințe bibliografice

1. Șecaru, Pamfil. *Un singuratec: C. Stere*. Madrid: Ed. Carpații, 1956.

2. Mușat, Virginia. *C. Stere scriitorul*. București: Cartea Românească, 1978.
3. Căpreanu, Ioan. *Eseul unei restituiri*. Iași, 1988.
4. Ornea, Z.. *Viața lui Constantin Stere*. Vol. 1-2. București, Cartea Românească, 1989-1991.
5. Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997.
6. Colesnic, Iurie. *Basarabia necunoscută*. Vol. 5. Chișinău, 2004.

ACTUALITATEA MESAJULUI POETIC AL LUI ION VATAMANU

Vitalie RĂILEANU,
critic literar

Abstract

The author highlights the poetic works of Ion Vatamanu (1 May 1937, Costiceni, Hotin County – 9 August 1993, Chișinău) – poet, publicist, translator, chemist scholar, politician. Ion Vatamanu was an authentic painter of poetry. The poet is a veritable painter of the nuances in poetry, an artist of a great refinement of the thought and intellectuality, which is expressed often by cold blasts of memories. It's difficult to define this poet, he could be named Voltaire of Bessarabian modern poetry.

Beyond any doubt, we can say that in the beginning of the third millennium we miss a live poetry of poet Vatamanu, full of mystery, new horizons, discoveries.

Keywords: *Ion Vatamanu, the modern literary process in the Republic of Moldova.*

* * *

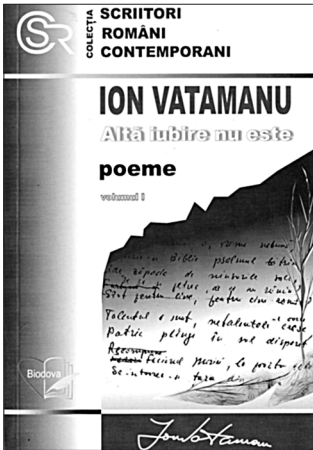
Ion Vatamanu face parte dintre poezii de sentiment și de finețe solară care însă nu oficiază în necunoștință de cauză, sub impulsul unei spontaneități întâmplătoare, într-un spațiu cultural rarefiat, precum a fost cel basarabean, sau în contextul câtorva repere distinse după ureche și după nevoi momentane. În creația lui Ion Vatamanu dimpotrivă, imboldul creator – solar –, cum l-am numit noi, se asociază cu o mare pasiune, definită *Opera poetica*, pen-

tru poezie în genere și pentru problemele ei, pentru experiențele lirice situate pe arii de cultură cât mai vaste.

Neobositul critic literar de la Huși, Theodor Codreanu, pe bună dreptate observa: „Sunt, cred, suficiente probe care pledează pentru existența unui poet inconfundabil, care și-a dobândit, prin efort și nețărmită dragoste de pământ românesc, un loc al său în poezia Moldovei și implicit, în cea națională, a tuturor românilor” (*Literatura și arta*, 7 octombrie 1993, nr. 41, p. 4).

Poeții trăiesc mai ales în imaginație, într-o minunată a lor suprarealitate, pe care și-o regizează ei înșiși: „Ca să conving eu floarea, ca să domnesc cu spicul, / La chipul unui prunc să-ntunece nimicul”, confirmă Ion Vatamanu, în acest context, prin poemul *Privighetoarea cântă plumb*.

Ion Vatamanu este un veritabil pictor al nuanței în poezie, ca toți artiștii de mare rafinament, al nuanței de gând și de intelectualitate, firește, care se exprimă adesea și prin reci (*sic!*) explozii ale amintirilor: „Troienite-n mine gânduri, / Troienite văi, poiene, / Umbă tata prin troiene, / Dă omătul la o parte, / Dă de apele-nghete, / Dă de ierbi, dă de basma, / Dă de rătăcirea mea... // E târziu și n-o să mai adorm. / Ceasornicul pe masă ticăie

menționat. Este și acesta. Poezia lui Ion Vatamanu prezintă și reflecție, însă, o reflecție gravă, matură, încărcată de metafore, melancolie, nu și de spaime, fiindcă, așa cum o spun versurile sale, până și moartea este în firea lucrurilor: „De ce aspră-i fața noastră / Și zâmbind prin cicatrice, / Înapoi ne-aruncă timpul / Într-un grâu fără de spice. // Doamne, te-am rugat destul, / Văd că uiți de ruga sfântă, / Toată umbra ce-i pe lume / Peste mine e răsfrântă”

(*E rănit cuvântul nostru*).

în voie, / Si-aproape nu e vânt, / Și plouă, / Și pieptu-mi se desface-n două... / Mă vreau cu florile sălbătice, / Mă vreau pe-un bulgăre de țărână, / Și pe-asfaltu-aces-ta rece / Port basmaua albă-n mână, / Și ca ploile o plâng, / Și ca soarele o dor – / Orașul se zvârcolește-n mine / Și stă-ntr-un cot, / Și nu-i prea vine...” (*Basmaua*)¹. Forme și nuanțe miraculoase! Poezia mai poate fi intelectuală, o transpunere în reflecție continuă a existenței fenomenologice, transfigurarea acesteia, urcarea ei în metaforă, altfel spus – esențializarea *clipei* – ca într-o altă *artă poetică*, relatată prin poemul *Țăranul din mine*: „Țăranul din mine duce dorul de-acasă, / Un dor de izvoare, de miros de mintă – / Să stau la fântâna cu umbre de măr, / Să gândesc un pământ și pământul să simtă. // Căci țăranul din mine n-a lipsit niciodată, / Atâta: am vrut să ar un asfalt, / Să semăn grăunții în piatra fieroasă, / Să zidesc o zidire cu geamul înalt.”

La drept vorbind, ne este cam greu să găsim o formulă, o sintagmă anume sub care am așeza, definind-o, lirica acestui autor. Poate *sub semnul solar*, cum am mai

Academicianul Mihai Cimpoi enunța: „Vatamanu aude cu acuitate ritmurile timpului, naturii, vieții cotidiene, racordate cu cele ale mișcărilor sufletești, încât diferitele formule pe care le cultivă cu o diferită structură ritmică. Alegerea are o amplitudine largă” (din prefața la volumul *Ion Vatamanu. Altă iubire nu este*, București, 2001).

Cel care a verificat și alte posibilități, chei și formule ale versului, deținea un rol de frunte în procesul înnoirii de substanță a poeziei. Este un inovator autentic, serios și organic în metamorfozele sale, în *schimbările la față*, cerute de nevoi lăuntrice, de legile evoluției dialectice. Dialecticianul e spontan, sensibil, credincios în adâncimile sale, evitând noutatea senzațională și cultivând-o pe cea esențială. Călătoriei aventuriere dintr-o formulă în alta, dintr-un protest programatic în altul (Nichita Stănescu sau Marin Sorescu au procedat la fel) îi este preferată vederea cu inima, adică, în termeni prozastici, contactul afectiv direct, nemediat.

Poetul stă între clipe, le vede și le radiografiază, înlăturându-le și înscriindu-le în poem conform logicii trăirii imediate, a amintirii și asocierii în lanț și în serie. *Cuvintele de cretă* se pot lumina deodată cu

¹ Aici și în continuare versurile sunt selectate din: Vatamanu, Ion. *Altă iubire nu este*. Vol. I-II. – București : Ed. Biodova, 2001. – ISBN: 973-97399403-6-6.

o luminiscentă de magneziu. Ternul, cenușiu sclipește într-un reflex al visului însuși și capătă semnificație. Sufletul poetului se tulbură chiar și la mari depărtări de locul durerii și al bucuriei.

Poezia de azi, după cum ne convinge Ion Vatamanu și în pledoariile lui programatice din articolele publicistice, este de neconceput fără înțelegerea profundă a factorului – *complexivitate*.

Conturul acestui poet talentat, serios și de cultură temeinică, se nuanțează – fără a-și contrazice etapele. Se nuanțează căutându-se, căutându-se măcinat de dorul de a-și depista propria-i imagine, cea adevărată, care să-l continue, să-l conțină și să-l exprime, din noianul sinelui său multiplicat în oglinzi paralele: „Ceas târziu, sfârșit de veac... / Tot aici închei o noapte, / La un geam, în loc să tac, / Mai vorbesc cu-a tale șoapte. // Parcă-mi pari că ești, dar unde? / Cine știe al cui suflet / Pentru tine îmi răspunde, / Prăbușindu-mi-se-n cuget? // Nu știi, draga mea, și-i trist / Că mă-depărtezi, streină, / Să-mi mai pară că exist / La hotare de lumină” (*Mai vorbind cu a-tale șoapte*). E și aici o săgeată la adresa transiterii ereditare a „harurilor”, fapt despre care Adrian Dinu Rachieru, cu referință desigur la poezia lui Vatamanu nota: „Trecând pragul bucuriilor elementare, el (Ion Vatamanu – *n.n.*) aspiră la plinătate sufletească; așterne un desen fumegos (precum conturul unui gând hieratic, în mișcare) și adună acolo bucuriile clipei: «anotimpul prunului» și tainicele flori, aerul «bun de mângâiat o lume-nreagă» și, negreșit, iubirea «până la capăt». Monologic și, pe alocuri, baladesc, poetul cultivă un *fragmentarism* în care unii au văzut, imediat, emblema modernității” (*Glasul Bucovinei*, Cernăuți, București, 2006, nr. 4).

Profităm de prilejul ce ni-l oferă însemnările de față, pentru a-i puncta, dacă nu universul – măcar fruntariile, traiectoriile fulgurante. Cum să-l definim, așadar, pe

Ion Vatamanu, ce succintă definiție l-ar putea cuprinde fără să-i trădeze înțelesurile majore ale operei literare până acum? l-am putea zice un Voltaire al poeziei basarabene moderne, privind înainte și înapoi, în sine și în afară, din sine în afară și din afară în sine – din perspectiva lucrurilor; o necunoscută meditație asupra *eului*, o tentație a esențelor, poezie de sudare a cunoașterii necunoașterii noastre: „Tracic. Dacic. Get-latin? / Ba mă dau, ba mă-mprumută... / Ba mi-i tată un păgân, / Ba mi-i mamă o cucută... // Profesori la teorii / Inventivi de ipoteze, / Sunt părinții însă vii, / Voi muriți cu-a-voastre teze... // Nu mă miră. Din salariu / Faceți epoci viitoare, / Zămisliți într-un acvariu / Alte soiuri de popoare... // Ce pot zice? Nu mă mir, / Vi-i selecția cinstită. / Ba sunt sort detrandafir, / Ba sunt sort de răsărită...” (*Tracic, Dacic, Get-latin...*). Ametitoare trimitere la istorie, în jurul enigmelor, periplu infernal în spațiul abisal al *sinelui*, adesea cu superbia gratuității actului în seducătoarea lui frumusețe, splendoare observată de criticul Andrei Țurcanu și argumentată prin aceste note: „Zborul ușor și limpede al păsării, căderea în vraje grațioase și infinite a frunzei sau a fulgerului de zăpadă vor construi pentru poet nu numai niște priveliști fascinante, ele sunt însăși expresia vie, materializată plastic a unor sentimente cu unduire inefabile (*Nistru*, 1980, nr. 12).

Lirismul *solar vatamanian* este expurgat din vers, poemele sprijinindu-se, am zice, pe idei unde, ca pe *vârfuri pe sulite* (sic!), expresia se abstrage în asemenea măsură, încât universul comunicat ajunge a fi însăși contemplarea unei ideaii: „Câmpul, Elena, și-amurgul blând / Din privire, / Copilul și mama, și-a noastră iubire, / Și măru, Elena, sădit de părinte, / Și sufletul nostru atât de fierbinte, / Și dealul, Elena, și via, și vântul, / Și-a noastră insomnie – pământul, / Cuvintele noastre de bucurie și dor, / Ce toate respiră cu tainele lor,

/ Și viața, Elena, setea și somnul cu vis, /
 Ce toate respiră cu tainele lor, / Pentru
 care-am murit, / Pentru care-am reînviat,
 / Elena, și cântecul nostru / Cu-aripi de
 foc, / Născut ca și noi, cu-al nostru noroc,
 / Elena, și noi, care punem credință, / Pe-o
 mică țărână, pe-o mică sămânță, / Elena,
 și noi, cu brațele-ntinse spre soare, / Și noi
 vom cânta în lumi viitoare" (*Cântare*). Aceste
 versuri, aceste sintagme, aceste cuvinte
 sunt o lumină abia percepută, în care lucrurile,
 aluziv, alcătuiesc o mare taină, pe
 care poetul ne îndeamnă s-o descifrăm. A
 pronunța aceste cuvinte: *a gândi nemijlocit prin ele*,
 face să descoperim lucrurile încercate în ele.
 Sunt niște spații, de tăcere, încremenite la
 timpul prezent... sau poate abstracției ale
 vieții, pe care criticul Ion Ciocanu le
 consideră „la prima vedere incredibile,
 care însă urmau să fie nu numai crezute,
 dar și trăite profund și conștientizate
 temeinic de către destinatorul lor [...]”.
 Ion Vatamanu recurge la gradația artistică,
 la compoziția inelară, la interogația
 retorică, la care însă dă răspuns, parcă
 intuind răspunsul interlocutorului
 imaginar pe care

astfel, îl implică și mai temeinic în dialog”
 (*Literatura română contemporană din Republica
 Moldova*, Chișinău, Litera, 1988).

Fără puțință de tăgadă putem spune,
 ca și în acest început de mileniu trei ne
 mai macină dorul de poezia vie, cu miros
 de *Tu o frunză – verde vatamanian*, plină de
 dorul altor orizonturi, de trecere prin taine
 – unde descoperim că mai există ceva, în
 noi. Acest *ceva* răscolește ființa în dialog
 cu ea însăși, care-i un neadormit *alter ego*.

Sfera *Operei poetice* a scriitorului Ion
 Vatamanu, interioritatea proprie, *sisific*
 încercând a o cuprinde, mai mult decât
 oricând până acum, ne îndeamnă: „Când
 n-om mai avea ce să ne spunem / Unul
 altuia, / Vom privi-ndelung / La frunzele
 din jur... / Când n-om avea ce să ne punem /
 Unul altuia, / Vom ridica două oflitate
 frunze / De pe-o margine rece de pământ /
 Și-om porni după ele, / după două făclii... /
 Vom merge mult / Până ne vom vedea /
 Două valuri albastre / Dintr-o apă, / Pe care
 plutesc frunzele... / Când n-om mai avea
 ce să ne spunem / Unul altuia...” (*Torțe cu
 frunze*).

AVANTAJUL DE A FI CONCOMITENT ȘI SCRITOR, ȘI CRITIC

Lidia GROSU,
 poetă, cercetătoare

Abstract

A higher level of thinking, “poetry is the second world” (J. Paulhan), but that would resemble to the beyond - eternal life - and would see as a poet, literary critic Tudor Palladi in the sense intuitively. Lyric ego lives in the boundless love, the word that is great creed, according to the poet, in any level word consciousness is consciousness itself the word “and life is a perpetual motion that supremacy to the writer’s work, is called “Talisman of Fates”..

“He who forgives not ever regret” (Al. Dumas - father). Lyric ego bathes in this truth, proposing solutions treatment of others by promoting great love, a formula that defines faith as a human sacrifice on behalf light in the case by following these deeply human. Tudor’s poetry reflects a thought expressive Palladi special dispensation accessed at our salvation through suffering, as an expression of human space molded revival and determination of valuable substance in the complex heavenly star, mystery veil that monitors its